

Eserleri. *et-Tenbîh 'ale'l-elfâzi'lletî vaḥḍa ḥaṭa' fi nakliḥâ ev zabḥiḥâ ev tefsîriḥâ fi Kitâbi'l-Ġarîbeyn* (Sezgin, VIII, 226). Kaynaklarda *el-Me'ḥaz (Me'âhiz) 'alâ Ebi 'Ubeyd el-Herevî fi Kitâbi'l-Ġarîbeyn* (Safedî, V, 105), *Me'ḥaz 'ale'l-Ġarîbeyn (Hedîyyetü'l-ârifin*, II, 92), *et-Tenbîh 'alâ elfâzi'l-Ġarîbeyn* ve *et-Tenbîh 'alâ ḥaṭa'î'l-Ġarîbeyn* gibi adlarla da zikredilen eser, Ahmed b. Muhammed el-Herevî'nin *Kitâbü'l-Ġarîbeyn fi'l-Kur'ân ve'l-ḥadîs* adlı kitabındaki hatalara dairdir. Bir cilt hacmindeki eserin yazma nüshaları Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de (Teymûriyye, Lugat, nr. 76) ve Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (nr. 1589) bulunmaktadır. İbn Nâsîr'in ayrıca *Menâkıb-ü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel* (İbn Receb, I, 228; *Hedîyyetü'l-ârifin*, II, 92), *el-Emâlî fi'l-ḥadîs (Keşfü'z-zunûn*, I, 163; *Hedîyyetü'l-ârifin*, II, 92) ve *Cüz' fi'r-red 'alâ men yekülû inne şavte'l-'abd bi'l-Kur'ân gayru maḥlûk* (İbn Receb, I, 228) adlı eserlerinin bulunduğu zikredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb*, VII, 209; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, X, 162-163; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, XI, 202; a.mlf., *el-Lübâb*, II, 161; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 293-294; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XX, 265-271; a.mlf., *el-İber*, Küveyt 1960, IV, 140; a.mlf., *Tezkiret-ü'l-huffâz*, IV, 1289-1293; Ahmed b. Aybek ed-Dimyâtî, *el-Müstefâd min Zeyli Târîhi Bağdâd* (nşr. M. Mevlûd Halef), Beyrut 1406/1986, s. 129-131; Safedî, *el-Vâfi*, V, 104-106; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 233; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâtü'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1952-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 225-229; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, V, 320; *Keşfü'z-zunûn*, I, 163; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 155-156; *İzâhu'l-meknûn*, II, 560; *Hedîyyetü'l-ârifin*, II, 92; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 160; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 200; Sezgin, *GAS*, VIII, 226; Nuri Topaloğlu, *Selçuklu Devri Muhaddisleri*, Ankara 1988, s. 108; Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, "et-Tenbîh 'alâ ḥaṭa'î'l-Ġarîbeyn", *Mecelletü'l-Baḥşî'l-İlmî ve't-türâşî'l-İslâmî*, III, Mekke 1400/1980, s. 419-427; Velîd Muhammed es-Serâkûbî, "el-Hâfîz Muhammed b. Nâsîr es-Selâmî", *Âfâku's-şekâfe ve't-türâş*, III/11, Dubâi 1416/1995, s. 93-100.

ALİ OSMAN ATEŞ

İBN NÂSİRÜDDİN

(ابن ناصر الدين)

Ebû Bekr Şemsüddîn Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Kaysî (ö. 842/1438)

Hadis hâfızı ve tarihçi.

Muharrem 777'de (Haziran 1375) Dimaşk'ta doğdu. Aslen Hamalı olduğu için Hamevî nisbesiyle de anılır. Küçük yaşta Kur'an'ı ve bazı ilimlere dair kitapları ez-

berledi. Hadise ilgi duyarak Dimaşklı hocalardan ve Dimaşk'a gelen bazı muhaddislerden hadis dersi almaya başladı. Arapça'yı Ahmed b. Yûsuf el-Banyâsî'den, fıkıhı İbn Hatîbüddehşe ve Ömer b. Raslân el-Bulkînî'den okudu. Ba'lebek, Mekke, Medine ve Halep'e seyahat etti. Halep'te Sibt İbnü'l-Acemî ve İbn Hatîb en-Nâsiriyye, Mekke'de Cemâleddin İbn Zâhire gibi âlimlerden faydalandı. Kahire'de Zeynüddin el-İrâkî, İbnü'l-Mülâkkın, Mer-yem bint Ahmed el-Ezraî gibi hadis âlimlerinden icâzet aldı. İbn Hacer el-Askalânî kendisine, kendisi de İbn Hacer'e çeşitli eserleri okudu. Ebû Hüreyre b. Zehebî ve Muhammed b. İbrâhîm el-Münâvî de onun hocalarındandır. İbn Nâsirüddin, Dimaşk'ta âli ve nâzil rivayetleri bilecek ölçüde devrinin en meşhur muhaddisi (hâfîzü's-Şâm) oldu. Nâsiriyye Camii'nin yapıldığı tarihten vefatına kadar burada imam-hatiplik ve Dimaşk Eşrefiyye Dârülhadisi'nde 837'den (1433-34) itibaren hocalık yapan İbn Nâsirüddin'in tasavvufa meyli olduğu ve sünnete uygun bir zühd hayatı yaşadığı belirtilmektedir. Sehâvî'nin kaydettiğine göre (*ed-Dav'ü'l-lâmî*, VIII, 106) İbn Nâsirüddin, 16 veya 27 yahut 28 Rebîülâhîr 842'de (6 veya 17 yahut 18 Ekim 1438) bir arazi taksimi için Dimaşk köylerinden birine gittiğinde köylüler tarafından zehirlenerek öldürülmüş, günümüzde Makberetüddahdâh diye anılan Bâbülfarâdis (Bâbü'lukaybe) Kabristanı'na defnedilmiştir. Vefatının cemâziyelevvel (kasım) ayında olduğu da zikredilmiştir. Selef akidesine ve Şâfiî mezhebine bağlılığı ile bilinen ve aynı zamanda orta derecede bir şair sayılan İbn Nâsirüddin'in Hanbelî olduğu da ileri sürülmüştür (İbnü'l-İmâd, VII, 243). Yazısı Zehebî'nin hattına çok benzediğinden yazdığı bazı kitapların Zehebî tarafından kaleme alındığı zannedilerek yüksek fiyata satıldığı belirtilmiştir.

Eserleri. A) Hadis. 1. *İthâf-üs-sâlik bi-ruvâti'l-Muvaṭṭa' 'an Mâlik*. İmam Mâlik'ten *el-Muvaṭṭa'*ı rivayet eden seksen üç kişinin adının tesbit edildiği on "kür-râse" hacmindeki eserin müellif hattıyla olan nüshasının bir bölümü Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (Umumi, nr. 6181, vr. 1-10), bir nüshası da el-Mektebetü'l-Ezheriyye'de (Mecmua, nr. 1003, vr. 81-158) bulunmaktadır. 2. *İthâf-üs-sâmi' bi'ftihâli'l-câmi' fi fazli'l-ḥadîs ve ehlih*. Hadisin, muhaddislerin, *Şahîḥayn* ile onları okutmanın fazileti konusunun ele alındığı eserin bir nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndedir (nr. 278). 3. *el-İthâf bi-ḥadîsi fazli'l-inşâf*. Ammâr b. Yâsir'in insa-

fa dair sözünün ve bu sözü Hz. Peygamber'e nisbet eden hadisin farklı rivayetlerinin ele alındığı bir risâle olup Ebû Abdullâh Mahmûd b. Muhammed el-Haddâd tarafından yayımlanmıştır (Riyad 1407). Nâsîr hadisin râvileri, şâhidleri ve şerhiyle ilgili çalışmasını da kitapla birlikte *el-İşrâf 'ale'l-İthâf* adıyla neşretmiştir. 4. *Eḥâdisü sitte fi me'ân sitte min şurukı ruvât sitte 'an huffâz sitte min meşâyih-i'l-e'immeti's-sitte beyne muḥarricî-hâ ve beyne ruvâtihâ sitte* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, Hadis, nr. 307, vr. 1-3; nr. 284, vr. 26-34). 5. *el-Erba'üne'l-mütebâyînetü'l-esânîd ve'l-mütûn* adıyla Berlin Staatsbibliothek'te (Ahlwardt, II, 231) birer nüshası mevcuttur. 6. *Esânîdü'l-Kütübî's-Sitte ve gayrihâ*. Müellif hatıyla bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de olup (Hadis, nr. 284, vr. 1-9) sonunda müellifin, Tirmizî'nin *eş-Şemâ'il*'i ile Dârimî'nin *es-Sünen*'ini rivayetine dair isnadları yer almaktadır. 7. *el-İntişâr li-semâ'î'l-haccâr*. Hadis hâfızı Ebû'l-Abbas Ahmed b. Şihne el-Haccâr'ın hocaları ve ona icâzet verenler zikredilerek bazı iddiaların aksine onun *Şahîḥ-i Buḥârî*'yi hocası Hüseyin b. Zebîdî'den 630'da (1233) tam olarak rivayet ettiğinin ortaya konulduğu eserin (geniş bilgi için bk. Takıyyüddin İbn Fehd, s. 322-324) bir nüshası Mektebetü'l-Haremi'l-Mekkî'dedir (Mecmua, nr. 106, 6 varak). 8. *et-Tercih li-ḥadîsi şalâti't-tesbîḥ* (nşr. Mahmûd Saîd Memdûh, Beyrut 1405). 9. *Tenvîr-ü'l-fikre fi ḥadîsi Behz b. Ḥakîm fi ḥusni'l-ışre* (Mektebetü'l-Haremi'l-Mekkî, Mecmua, nr. 106, 8 varak). 10. *er-Red 'alâ men enkere ref'a'l-yedeyn fi'd-du'a'*. 817'de (1414) kaleme alınan eserin müellif hattıyla yazılmış bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'dedir (Umumi, nr. 6181, vr. 2-13). 11. *Risâle fi'l-ikelâm 'alâ ḥadîseyn eḥadühümâ fi Kitâbi Mücâbi'd-da' ve li'bn Ebi'd-Dünyâ ve'l-âḥar ḥadîsü Enes fi du'a'î'r-racûl bi'l-hannâni'l-mennân*. Müellif hattıyla bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'dedir (M. Nâsirüddin el-Elbânî, s. 124). 12. *Rey'ü'l-fer' fi şerḥi ḥadîsi Ümmi Zer'*. Eserin Rabat el-Hizânetü'l-âmme'de (Ket-tânî, nr. 2124), Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de ve Milano Ambrosiana Kütüphanesi'nde nüshaları bulunmaktadır (Ziriklî, VI, 237; *el-Fihrisü's-şâmil*, II, 870). 13. *eṭ-Ṭilbetü (et-Ta'likatü'l-laṭife bi-ḥadîsi'l-bed'a-ti's-şerife*. Eserin sonundan iki varak Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de mevcuttur (*el-Fihrisü's-şâmil*, III, 1746). 14. *el-Lafzü'l-*

mükerrem bi-fazlı 'aşûrâ'l-muḥarrem (Cüz' fî fazlı 'aşûrâ') (Mektebetü'l-Haremi'l-Mekkî, Mecmua, nr. 106, 15 varak). 15. *et-Tenkih fi ḥadîsi't-tesbih: Şerḥu ḥadîsi kelimetâni ḥabîbetâni ile'r-raḥmân. Şaḥîḥ-i Buḥârî*'nin son hadisinin şerhi olması bakımından *Ḥatmü'l-Buḥârî* diye de adlandırılabilir olan eser Muhammed Nâsir el-Acmî tarafından yayımlanmıştır (Beyrut 1413/1993). 16. *Meclis laṭîf yete'alleḳu bi-ḥatmi'l-Buḥârî-yi'ş-şerîf (Meclis fi ḥatmi Şaḥîḥi'l-Buḥârî)*. Kelime-i tevḥîd, Hz. Peygamber'e salât, Allah'ın rahmetinin genişliği ve ölümle ilgili meselelerin ele alındığı eserin bir nüshası Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Aziz Mahmud Hüdâyî, nr. 157). 17. *Meclis fi fazlı yevmi 'arefe*. Mektebetü'l-Haremi'l-Mekkî'de (Mecmua, nr. 106, 15 varak), *Meclis fi fazlı yevmi 'arefe ve mâ yete'alleḳu biḥ* adıyla ve müellif hattıyla Câmîatü Ümmi'l-kurâ'da (nr. 2014) birer nüshası mevcuttur. 18. *el-Meclisü'l-evvel min emâli İbn Nâsiriddin ve hüve fi ḥadîsi "er-râḥimûne yerḥamühüm er-raḥmân"*. Ebû Abdullah Mahmûd b. Muhammed el-Haddâd'ın *el-Ümniyye fi taḥrici'l-müselsel bi'l-evvelîyye*'siyle birlikte yayımlanmıştır (Riyad 1400). 19. *Meclis fi ḥadîsi Câbir el-lezî raḥale fihî mesîrete şehr ilâ 'Abdillâh b. Üneys el-Cühenî raḳıyallâhü 'anhümâ* (nşr. Meş'al b. Bânî el-Cibrîn el-Mutayrî, Beyrut 1415/1995). 20. *Min cüz'i Bekir b. Bekkâr*. Müellif hattıyla yazılmış bir sayfalık bir kısmı Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (M. Nâsirüddin el-Elbânî, s. 125). 21. *Mecâlis min tedrisihî fi âyeti "leḳad menne'llâhü 'ale'l-mü'minîn"*. Varakları karışık şekilde sıralanmış bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de kayıtlıdır (Hadis, nr. 284, vr. 43-92). 22. *en-Nüketü'l-eşeriyye 'ale'l-eḥâdîsi'l-cezeriyye* (Mektebetü'l-Haremi'l-Mekkî, Mecmua, nr. 106, 8 varak). 23. *İsnâdü Şaḥîḥi'l-Buḥârî*. Princeton Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüshasından (nr. 4098) alınmış bir fotokopisi Merkezü'l-bahsi'l-ilmî Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Mecmua, nr. 1408). 24. *İftitâḥu'l-kârî fi şerḥi'l-Câmî'î'ş-şahîḥ li'l-Buḥârî (İftitâḥu'l-kârî li-Şaḥîḥi'l-Buḥârî)*. 25. *er-Ravzû'n-nedî fi'l-ḥavz'i'l-Muḥammedî* (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, Mecmua, nr. 25929 B., vr. 1-12). 26. *Minhâcü's-selâme fi mizânî'l-kıyâme (ilâ mizânî yevmi'l-kıyâme)* (nşr. Meş'al b. Bânî el-Cibrîn el-Mutayrî, Beyrut 1416/1996).

İbn Nâsirüddin'in hadis alanında bunlardan başka *Meclis fi ḥatmi Şaḥîḥi*

Müslim, Meclis fi ḥatmi'ş-Şifâ', Muḥtaşaru Ḥatmi'l-Buḥârî, Müsnedü Temîm ed-Dârî, Nefeḥâtü'l-aḥyâr min müselselâti'l-aḥbâr, Ref'u'd-desise bi-vaz'i ḥadîsi'l-herîse, Şennü'l-ğäre fi fazlı ziyâreti'l-meğäre (eserin Muhammed b. Nâsirüddin es-Süvâf'ye ait olduğu da söylenmektedir [İbn Nâsirüddin, *et-Tenkih*, neşredenin girişi, s. 36]), *et-Telḥîş li-ḥadîsi rabvi'l-kamîş, Zevâlü'l-bûsâ 'ammen eşkele 'aleyhi ḥadîşü teḥâccî Âdem ve Mûsâ* adlı çalışmaları bulunmaktadır.

B) Hadis Usulü. 'Uḳûdü'd-dürer fi 'ulûmî'l-eşer. Sehâvî'nin manzum olduğunu söylediği (*ed-Dav'ü'l-lâmî*, VIII, 104) eserin adını İbn Hacer *Urcûze fi 'ilmi'l-ḥadîş* olarak kaydetmekte (*el-Mecma'u'l-mü'esses*, III, 287), müellifin daha sonra eserini biri geniş, diğeri kısa olmak üzere iki defa şerhettiği belirtilmekte, Abdülhay el-Kettânî de bu şerhlerden geniş olanının kendi kütüphanesinde bulunduğunu zikretmektedir (*Fihri-sü'l-feḥâris*, II, 676). *el-Muḥtaşar fi ḥallî 'Uḳûdü'd-dürer fi 'ulûmî'l-eşer* adlı diğer şerhi ise Berlin Staatsbibliothek'te (nr. 1070, vr. 64-129) bulunmakta olup Ahlwardt bu şerhin müellifinin bilinmediğini kaydetmektedir (*Verzeichnis*, II, 18).

C) Hadis Ricâli. 1. Tavzîḥu'l-Müştebih fi zabtı esmâ'r-ruvât ve ensâbihim ve elḳâbihim ve kūnâhüm. Zehebî'nin *el-Müştebih fi'r-ricâli*'i üzerinde müellifin yaptığı iki çalışmadan biri olup eserde Zehebî'nin sadece künyesiyle veya lakabıyla zikrettiği yahut babalarının adını vermeyip dedelerine nisbet ettiği şahısların tam adları tesbit edilmeye çalışılmış, söz konusu kişinin bazan hocaları ve talebeleri, bazan rivayet ettiği bir hadis, vefat tarihi ve bir kısım eserleri zikredilmiştir. Eser Şuayb el-Arnaût (I-VI, Beyrut 1403/1982) ve Muhammed Nuaym el-Araksûsî (I-X, Beyrut 1414/1993) tarafından yayımlanmıştır. Son neşrin X. cildi fihristtir. 2. *el-İlâm bimâ vaḳa'a fi Müştebihi'z-Zehebî mine'l-evḥâm.* Zehebî'nin *el-Müştebih*'teki kaynaklarının önemli bir kısmının müellif nüshalarına sahip olduğu için onun bazı hatalarının nereden kaynaklandığını görebilen İbn Nâsirüddin bunları *Tavzîḥu'l-Müştebih*'te göstermiş, daha sonra hocası Abdurrahman b. Ömer el-Bulkinî'nin tavsiyesi üzerine bu hataları oradan ihtisar ederek bu eserini meydana getirmiştir. *el-İlâm*, üzerinde yüksek lisans tezi yapan (1405/1984, Câmîatü Ümmi'l-kurâ) Abdürabbîn nebî Muhammed tarafından neşredilmiş-

tir (Medine 1407/1987). 3. *Bedî'atü'l-beyân 'an mevṭi'l-a'yân 'ale'z-zamân (Urcûze fî'l-ḥuffâz ve şerḥihâ)*. Hadis hâfizlerini yirmi beş tabaka halinde 1000 beyitte toplayan bu manzumeyi Ekrem el-Bûşî yayımlamıştır (Küveyt 1418/1997). 4. *et-Tibyân fi şerḥi Bedî'ati'l-beyân*. Nüshaları British Museum (nr. Add. 7350), *et-Tibyân li-Bedî'ati'l-beyân* adıyla Topkapı Sarayı Müzesi (nr. 6457, Emanet Hazinesi, nr. 1234), Millet (Feyzullah Efendi, nr. 1412), Süleymaniye (Lâleli, nr. 2067, müellif hattı nüsha ile mukabele edildiği belirtilmektedir) ve Ârif Hikmet (Tarih, nr. 140) kütüphanelerinde bulunmaktadır. İbn Hacer, esere yirmi sekiz hâfızın biyografisini ilâve ederek çalışmasına *Zeylüt-Tibyân li-manzûmeti'l-ḥuffâz Bedî'ati'l-beyân* adını vermiştir. 5. *er-Reddül-vâfir 'alâ men ze'ame bi-enne men semmâ İbn Teymiyye "şeyḥa'l-İslâm" kâfir*. İbn Teymiyye'ye muhalif olan ve onu "şeyhülislâm" unvanı ile ananları küfürle itham eden Hanevî fakihî Alâeddin el-Buḥârî'ye reddiye mahiyetinde kaleme alınmış, ancak kimin hedef alındığı açıkça belirtilmemiştir. Eserde önce İbn Teymiyye'ye yöneltilen iddiaların doğru olup olmadığı araştırılmış, mezhep farklılığı yüzünden kimseyi itham etmemek gerektiği gibi konular ele alınmıştır. Daha sonra İbn Teymiyye'yi şeyhülislâm diye anan Takıyyüddin İbn Dakikul'îd, İbn Seyyidünnâs, İbn Abdülhâdî, Zehebî, İbn Berdî, İbn Râfî', İbn Hamza el-Hüseynî, Ebû Hayyân el-Endelüsî, Zeynüddin el-İrâkî gibi âlimlerden seksen yedisi kısa biyografileriyle tanıtılmış ve onların hangi eserlerinde İbn Teymiyye'yi şeyhülislâm diye andıkları gösterilmiştir. İbn Hacer el-Askalânî ve Bedreddin el-Aynî'nin takdirini kazandığı belirtilen eseri Züheyr Şâvîş yayımlamıştır (Beyrut 1393/1973, 1400/1980). 6. *Tuḥfetü'l-iḥbârî bi-terceme-ti'l-Buḥârî*. Muhammed Nâsirüddin el-Acmî tarafından *et-Tenkih fi ḥadîsi't-tesbih* ile birlikte (s. 165-227) neşredilmiştir. 7. *Ref'u'l-melâm 'ammen ḥaffefe (ḥaḳḳaka) vâlide şeyḥi'l-Buḥârî Muḥammed b. Selâm* (Mektebetü'l-Haremi'l-Mekkî, Mecmua, nr. 106, 6 varak). 8. *es-Sürrâḳ ve'l-mutekellem fihim mine'r-ruvât (es-Sürrâḳ mine'd-ḳu'afâ)*. Abdülhay el-Kettânî, 805'te (1402-1403) kaleme alınan bu eserin müellif hattıyla yazılmış bir nüshasının kendi kütüphanesinde bulunduğunu belirtmektedir (*Fihri-sü'l-feḥâris*, II, 676). 9. *Silsiletü'l-ḥulefâ'i'l-'Abbâsiyyîn* (British Museum, Supplement, nr. 487/3). 10. *Keşfü'l-ḳinâ' 'an*

hâli men idde'a's-şuḥbete ev lehû it-tibâ'. Abdülhay el-Kettânî müellif hattıyla yazılmış bir nüshasının özel kütüphanesinde bulunduğunu söylemektedir (*Fihrisü'l-fehâris*, II, 676). İbn Nâsirüddin'in bu konuda ayrıca *Tabakâtü's-şüyûh* (hocalarının sekiz tabaka halinde ele alındığı bir eserdir), *Tercemetü Aḥmed er-Rifâ'i*, *Tercemetü Ḥucr b. 'Adî* adlı kitapları bulunduğu belirtilmektedir.

D) Siret. 1. *el-İhbâr bi-vefâtî'l-muhtâr*. Hz. Peygamber'in vefatına dair olan eserin Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (Umumi, nr. 5567, vr. 61-66), Mektebetü'l-Haremi'l-Mekki'de (Mecmua, nr. 106), Millet Kütüphanesi'nde (Feyzullah Efendi, Mecmua, nr. 2137/3, vr. 55a-70^b) ve Chester Beatty Library'de (Mecmua, nr. 3296, vr. 17-24) nüshaları mevcuttur. 2. *Selvetü'l-ke'îb bi-vefâtî'l-habîb*. Eserin nüshaları Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (Umumi, nr. 5567, vr. 35-60) ve Rabat el-Hizânetü'l-Âmme'de (Kettânî, nr. 2694) bulunmaktadır (Ziriklî, VI, 237). Yûsuf b. İsmâîl en-Nebhânî, *Hüccetullâh 'ale'l-âlemîn* adlı eserinin dördüncü bölümünün birinci babındaki konuları bu eserden özetlemiştir. 3. *Câmi'u'l-âşâr fî mevlidü'l-muhtâr*. Hâlid Reyân, Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bir nüshası bulunan (nr. 1894, 310 varak)

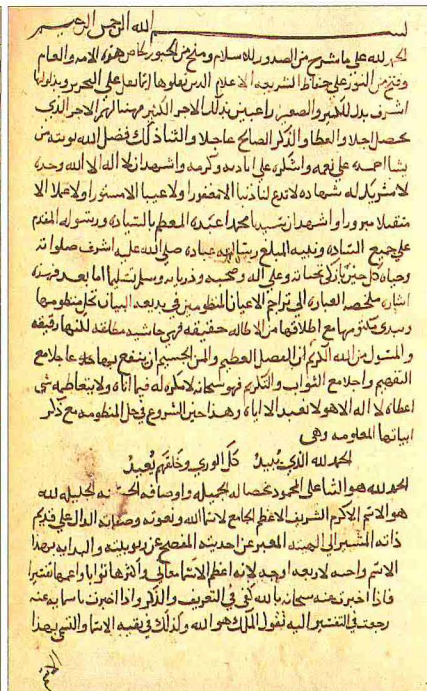
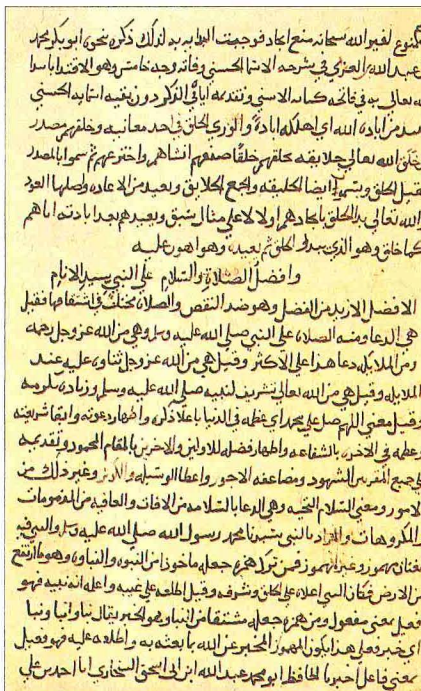
eserin Hz. Peygamber'in doğumuyla de-
ğil sûiretiyle ilgili olduğunu belirtmektedir
(*Fihrisü mahţûţâtî'z-Zâhiriyye*, II, 639).
4. *Bevâğışü'l-fikre ilâ (fi) havâğişi'l-hic-*
re. Hicretten Hz. Fâtıma'nın vefatına ka-
dar ilk on yılda meydana gelen belli başlı
olayların zikredildiği yirmi sekiz beyitten
meydana gelen bir manzume olup Ah-
med Ali Muhammed tarafından 'Âlemü
maĥţûţât ve'n-nevâdir dergisinde ya-
yımlanmıştır (I/2 [Riyad 1417/1997], s. 380-
381n). 5. *es-Rasâcü'l-vehhâc fi'z-divâci'l-*
mî'râc. Mi'raca dair muhtelif eserler ka-
leme aldığı belirtilen müellifin bu eseri-
nin bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'-
dedir (Tarih, nr. 10599, 25 varak). Onun
Minhâcü'l-uşûl fi mî'râci'r-resûl adlı
çalışmasının günümüze ulaşmış olmadığı
bilinmemektedir. 6. *Mevridü's-sâdi fi*
mevlidi'l-hâdi. Eserin Mektebetü'l-Ha-
remî'l-Mekkî'de iki (Sûre, nr. 38/2, 52/2),
Chester Beatty Library'de (nr. 4658, 9 va-
rak, müellife okunan bir nüsha) ve Brockel-
mann'ın belirttiğine göre (*GAL Suppl.*, II,
83) Bankipûr'da birer nüshası bulunmak-
tadır. Müellif bu eserini *el-Lafzû'r-râ'ik*
fi mevlidi ĥayri'l-halâ'ik adıyla ihtisar
etmiş olup buna ait nüshalar da Millet
Kütüphanesi'nde (Feyzullah Efendi, Mec-
mua, nr. 2137/1, vr. 2^a-23^a) ve Mektebetü'l-

Haremi'l-Mekki'dedir (Mecmua, nr. 106, 8 varak).

E) Diğer Eserleri. 1. *Muhtaşaru i'râbi'l-Kur'ân li's-Sefâkusî*. Eserin ikinci yarısının Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunduğu belirtilmiştir (Ziriklî, VI, 237). 2. *Berdü'l-ekbâd 'an ('inde) fakdi'l-evlâd*. Kahire (1304) ve Lahor'da (1311/1893) basılan eser daha sonra Abdülkâdir b. Şeybe el-Hamed (Riyad 1400/1980), Hâlid Abdülkerîm Cum'a ve Abdülkâdir Ahmed Abdülkâdir (Küveyt 1406/1986), Ebû Abdullah Âdil b. Abdullah es-Saîdân (Damâm 1409/1989), Abdülcelîl Atâ el-Bekrî (Dimaşk 1413/1992) ve Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan (Huber 1418/1997) tarafından yayımlanmıştır. Kitap, *Berdü'l-ekbâd fi's-şabri 'alâ fakdi'l-evlâd* adıyla Süyûtî'ye nisbet edilerek basılmışsa da (Kahire 1332) Süyûtî'nin eserlerini inceleyen Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl onun böyle bir kitabının bulunmadığını belirtmektedir (*Mektebetü'l-Celâl es-Süyûtî*, s. 103). 3. *el-İmlâ'ü'l-enfes fî tercemeti 'As'as*. As'as b. Selâme'nin sahâbî olup olmadığına dair bir eserdir (Mektebetü'l-Haremi'l-Mekkî, Terâcim, Dihlevî, nr. 106/1, 6 varak). 4. *'Arfü'l-'anber fî vaşfi'l-minber*. İbn Hatîb en-Nâsiriyye'nin hac yolculuğu vesilesiyle kaleme alınan bir kaside olup son kısmı eksik bir nüshasının el-Hizânî'tü-Teymûriyye'de bulunduğu (nr. 398) belirtilmektedir (*el-Fihrisü's-şâmil*, II, 1082). 5. *Kerârîs min tedrîsih*. Müellifin talebelerine okuttuğu hadisleri ihtiva eden eserin bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'dedir (Hadis, nr. 351, vr. 1-170). 6. *Cüz' fihî cevâbü su'âl min Mârdîn 'an beyti şî'ri medhi'n-nebî*. Mektebetü'l-Haremi'l-Mekkî'de (Mecmua, nr. 106, 3 varak), Mektebetü'l-mevsûâtî'l-fikhiyye (nr. 286/7) ve el-Mektebetü'l-merkeziyye'de (nr. 2992) nüshaları mevcuttur. 7. *Zikru men süm-miye Muhammed kable mîlâdi seyyidînâ Resûlillâh sallallâhü 'aleyhi ve sellem*. Bir varaktan ibaret olan risâle Ahmed Ali Muhammed tarafından *Âlemü mahtûât ve'n-nevâdir* dergisinde yayımlanmıştır (1/2 [Riyad 1417/1997], s. 379-380).

Kaynaklarda İbn Nâsirüddin'in ayrıca *A'lâmü'l-vâziha fî aḥkâmi'l-muşâfaḥa*, *İ'lâmü'r-ruvât bi-aḥkâmi ḥadîsi'l-kuḍât*, *Muhtaşar fî menâsiki'l-ḥac*, *Şerḥu'l-imâm fî eḥâdîsi'l-aḥkâm*, *İffâ'ü ḥurḳati'l-ḥavbe bi-ilbâsi ḥirḳati't-tevbe*, *Ḥuṭab*, *Neşrü'n-ni'me bi-zikri'r-rahme*, *Neylü'l-ünniyye bi-zikri'l-ḥayli'nebeviyye* adlı çalışmalarının bulundu-ğu zikredilmiştir.

İbn Nâsîrüddin'in *et-Tibyân fî şerhi Bedi'ati'l-beyân* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2067).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Nâsirüddin, *el-İ'lâm bi-mâ vaka'a fi Müş-tebehi'z-Zehebî mine'l-evhâm* (nşr. Abdürabbîn-nebî Muhammed), Medine 1407/1987, neşreden giriş, s. 21-73; a.mlf., *Tavzîhu'l-Müştebih* (nşr. Muhammed Nuaym el-Araksûsî), Beyrut 1414/1993, neşreden giriş, I, 50-90; a.mlf., *et-Tenkih fi hadîsi't-tesbih* (nşr. Muhammed b. Nâsir el-Acmî), Beyrut 1413/1993, neşreden giriş, s. 7-40; İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-mû'esses li'l-Mu'cemi'l-mû'esses* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'asî), Beyrut 1415/1994, III, 285-289; Takıyyüddin İbn Fehd, *Laḥzû'l-elhâz* (*Zey-lü Tezkireti'l-huffâz li'z-Zehebî* içinde, nşr. Zâhid el-Kevserî), Dimaşk 1347, s. 317-324; Necmeddin İbn Fehd, *Mu'cemû's-şüyûḥ* (nşr. Muhammed ez-Zâhî), Riyad, ts. (Dârü'l-Yemâme), s. 238-239; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmî*, VIII, 103-106; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, s. 41-43; Şevkânî, *el-Bedrû't-tâli*, II, 198-199; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 243-245; *Keşfü'z-zunûn*, I, 6, 158, 238; II, 838, 984, 1559, 1901; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 193; *İzâhu'l-meknûn*, I, 29, 95, 108, 126, 198, 318, 334, 533, 579; II, 58, 79, 87, 99, 407, 431, 585, 586, 614; Abdülhay el-Kettânî, *Fihri-sû'l-fehâris*, II, 675-677; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetfa'e* (Özbek), s. 148, 204, 241, 294, 442; Serkis, *Mu'cem*, II, 1625-1626; Ahlwardt, *Verzeichniss*, II, 18, 231; Brockelmann, *GAL*, II, 92; *Suppl.*, II, 83; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 237; Elbânî, *Maḥtûṭât*, s. 123-125; Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, *Mektebetü'l-Celâl es-Süyûṭî*, Rabat 1397/1977, s. 103; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mû'ellifine'd-Dimaşkiyyîn*, Beyrut 1398/1978, s. 234-236; M. İsmâ Arrâr el-Hüseynî, *İthâfû'l-kârî bi-ma'rifeti cühûd ve a'mâli'l-ulemâ' alâ Şahîhi'l-Buhârî*, Dimaşk - Beyrut 1407/1987, s. 284-285; Hâlid Reyân, *Fihri-sû maḥtûṭâtî'z-Zahiriyye: et-Târiḥ ve mülhakâtüh*, Dimaşk 1393/1973, II, 32-33, 302, 639; *el-Fihri-sû'ş-Şâmil: el-hadîs* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1991, I, 18-19, 32, 90, 134, 174, 248, 293, 294, 368, 424, 622; II, 805, 843, 870, 1082; III, 1362, 1369, 1564, 1703, 1746; Cezzâr, *Medâḥilü'l-mû'ellifin*, IV, 1718-1719; Ahmed Ali Muhammed, "Risâle fi zikri men sümmiye Muhammed kable milâdi seyyidinâ Resûlillâh şallallahü 'aleyhi ve sellem ve ma'ahâ kaşîdetü Bevâ'isi'l-fikre ilâ havâdişi'l-hicre", *Âlemü maḥtûṭât ve'n-nevâdir*, I/2, Riyad 1417/1997, s. 377-383.

M. YAŞAR KANDEMİR

İBN NASRULLAH

(ابن نصرالله)

Ebû'l-Fazl Muhibbüddîn
Ahmed b. Nasrillâh b. Ahmed
et-Tüsterî el-Bagdâdî
(ö. 844/1440)

Hanbelî fakihî ve Mısır kâdilkudâtı.

17 Receb 765 (20 Nisan 1364) tarihinde Bağdat'ta dünyaya geldi. Bazı kaynaklarda doğum tarihi 14 Receb, künye ve lakabı Ebû Yûsuf Şehâbeddin olarak kaydedilir. İlk tahsilini, Müstansiriyye Medresesi'nde müderris olan babasının ve Bağ-

dat'ın önde gelen âlimlerinin yanında tamamladı. Bunlar arasında Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Füvî, Ebû Bekir Necmeddin es-Sincârî, Şerefüddin Hüseyin b. Sâ-lâr el-Gaznevî ve Firûzûbâdî gibi âlimler sayılabilir. Daha on yedi yaşlarında iken kabiliyeti, zekâsı ve ilme olan merakı sebebiyle hocası Şemseddin el-Kirmânî'nin takdirini kazandı. Kirmânî'den Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhiḥ*'ine yazmış olduğu *el-Kevâkibü'd-derârî* adlı şerhi okuyarak icâzet aldı (782/1380). On sekiz yaşında Bağdat'ta ders ve fetva vermesi için kendisine icâzet verildi ve Müstansiriyye'de muîd oldu. Daha sonra ailesiyle birlikte Halep'e göç etti (786/1384); burada Şehâbeddin İbnü'l-Murahlil ve Ebû Bekir Şerefeddin el-Harrânî'den hadis dersi aldı. Ardından Ba'lebek'te Şemseddin İbnü'l-Yünânîyye'den, Dimaşk'ta Zeynüddin İbn Receb'den fıkıh ve hadis okudu. 787 (1385) yılında Kudüs'ü ziyaret etti ve buradan Kahire'ye geçti. Kahire'de Ebû'l-Yümn İbnü'l-Küveyk, Necmeddin İbn Rezîn, Mutarriz, Zeynüddin İbnü's-Şeyha, Sirâcüddin Ömer b. Raslân el-Bulkinî, Sirâcüddin İbnü'l-Mulakkın, Şehâbeddin el-Cevherî, Şemseddin el-Ferîsî ve Takıyyüddin ed-Dicvî gibi âlimlerin derslerine katıldı. Kaynaklarda Zeynüddin el-İrâkî'den hadis okuyup okumadığı hususunda çelişkili bilgiler vardır (Burhâneddin İbn Müfliḥ, I, 203; Sehâvî, *ez-Zeyl*, s. 114; İbnü'l-İmâd, VII, 250). Bir ara İskenderiye'ye geçerek Bahâeddin ed-Demâmî'nî'den ders aldı, daha sonra hacca gitti ve ardından Kahire'ye döndü.

Memlûk Sultanı Berkuk'u öven bir kaside ile Berkukıyye Medresesi'nin methini konu alan bir risâle kaleme alan İbn Nasrullah, Mevlânâzâde Şehâbeddin Ahmed'in ölümünden sonra bu medresenin hadis hocalığına tayin edildi (791/1389). Selâhaddin İbnü'l-A'mâ'nın vefatıyla da aynı medresenin fıkıh hocalığına getirildi (795/1393). Bu görevleri babasının ölümüne kadar onunla birlikte, onun vefatından (812/1409) sonra da tek başına yürüttü. Ayrıca Müeyyidiyye, Mansûriyye ve Şeyhûniyye medreselerinde Hanbelî fıkıhı okuttu. Bir müddet Kâdilkudât Mecdüddin Sâlim b. Sâlim'e ve ardından İbnü'l-Muğlî'ye niyabette bulunduktan sonra 828 yılı Safer (Ocak 1425) ayında Hanbelî kâdilkudâtılığına tayin edildi. Hanbelî mezhebini ön plana çıkarması sebebiyle 13 Cemâziyelâhîr 829'da (22 Nisan 1426) görevinden alındıysa da 12 Safer 831'de (2 Aralık 1427) görevine iade edildi ve ölünceye kadar on dört yılı aşkın bir süre bu vazife-

de kaldı. Başta oğlu Yûsuf olmak üzere birçok talebe yetiştirdi. Kaynaklarda kendi döneminde Hanbelî fıkıhını en iyi bilen, fıkıh usulünde de derin bilgisi bulunan kişilerden biri olarak zikredilmektedir. İbn Nasrullah 15 Cemâziyelevvel 844 (12 Ekim 1440) tarihinde Kahire'de vefat etti.

Kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: *Hâşiye (en-Nuket) 'ale't-Tenkih* (Zerkeşî'nin *Şahîh-i Buhârî*'ye yaptığı şerhin hâşyesidir), *Hâşiye 'ale'l-Fürû'* (İbn Müfliḥ'in eseri üzerine yazılmış bir hâşyedir), *Muhtaşaru Târihi'l-Hanâbile* (İbn Receb'in *ez-Zeyl'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*'sini ihtisar etmiştir), *Hâşiye 'ale'l-Vecîz*, *Hâşiye 'ale'l-Muharrer*, *Hâşiye 'ale'r-Ri'âye*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, IX, 139-141; İbn Tağrîberdî, *ed-Delîlû's-Şâfi* (nşr. Fehîm M. Şel-tût), Kahire 1399/1979, I, 93-94; a.mlf., *el-Menhelû's-şâfi*, II, 244-249; Burhâneddin İbn Müfliḥ, *el-Makşadü'l-erşed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Uzeymî), Riyad 1410/1990, I, 202-204; Bikâî, *'Unvânü'z-zamân fi terâcimi's-şüyûḥ ve'l-akrân*, Köprülü Ktp., nr. 1119, vr. 55^b-56^a; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmî*, II, 233-239; a.mlf., *ez-Zeyl'alâ Ref'i'l-işr* (nşr. Cûde Hilâl - M. Mahmûd Subh), Kahire 1966, s. 109-122; Ebû'l-Yümn el-Uzeymî, *el-Menhecü'l-aḥmed* (nşr. Abdülkâdir el-Arnaût vd.ğr.), Beyrut 1997, V, 222-228; İbn Tolun, *el-Kalâ'idü'l-cevheriyye fi târihi's-Sâlihiyye* (nşr. M. Ahmed Dehmân), Dimaşk 1401/1980, II, 505-507; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 250-251; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mû'ellifin*, II, 195; Nâcî Ma'rûf, *Târihu 'ulemâ'i'l-Müstansiriyye*, Kahire 1976, I, 33, 35, 38, 144, 155-156, 256-257; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 577; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 264.

SAFFET KÖSE

İBN NÂZİRÜ'L-CEYS

(ابن ناظر الجشي)

Takıyyüddin Abdurrahmân
b. Muhammed b. Yûsuf b. Ahmed
b. Abdiddâim et-Teymî
(ö. 786/1384)

Memlûklü devlet adamı.

Muhtemelen 726 (1326) yılında Kahire'de doğdu. Lakabını babasının görev unvanından alır. Dinî ilimler tahsil ettikten sonra kadı ve nâzirü'l-ceys olan babasının sağlığında Dîvân-ı İnşâ'da kâtibü'd-destliğe girerek devlet hizmetine başladı ve bu görevini Bahrî Memlûk sultanları el-Melikü'l-Mansûr Selâhaddin Muhammed (1361-1363) ve el-Melikü'l-Eşref Şa'bân (1363-1376) dönemlerinde de sürdürdü. el-Melikü'l-Mansûr Alâeddin Ali tarafından 778 (1376) yılında babasının yerine nâzirü'l-ceys tayin edildi ve ömrünün sonuna kadar bu görevde kaldı. Sultan Ber-